JAKINTZAGAIA: **ARLO SOZIO LINGUISTIKOA (DBH3-4)**

- KONPETENTZIA ESPEZIFIKOAK
- DESKRIPTORE OPERATIBOAK (**FUNTSEZKO KONPETENTZIAK**)
- OINARRIZKO JAKINTZAK

KONPETENTZIA ESPEZIFIKOAK	EBALUAZIO IRIZPIDEAK (dbh3 eta dbh4)	Deskriptore operatiboak
1. ASL: Informazio bilaketa **(*Azalpena*)**	1.1. Hainbat iturritatik datorren informazioa aurkitu, aukeratu eta kontrastatzen dut, fidagarritasuna kalibratuz. Eskema propioetan antolatzen dut. 1.2. Hainbat euskarritan eta hainbat gairi buruzko ikerketa-lanak egiten ditut. 1.3. Informazio digitala modu seguru eta osasungarrian bilatzen dut. Egile-eskubideak errespetatzen ditut.	HKK1, HKK5, KE2, KE3, KD1, KD2, KD3, HK3, KAKK1, KAKK2, KAKK3 KPSII3
2. ASL: Ahozko eta idatzizko ulermena ***(Azalpena)***	2.1. Esanahi orokorra, egitura eta informaziorik aipagarriena ulertzen, eta interpretatzen ditut esparru desberdinetako idatzizko eta ahozko testuetan eta testu multimodaletan. 2.2. Nolabaiteko konplexutasuna duten idatzizko eta ahozko testuen eta testu multimodalen forma eta edukia baloratzen ditut. 2.3. Euskal kulturaren aberastasuna ezagutzen eta baloratzen dut, idatzizko, ahozko arte- eta kultura-adierazpenen bidez.	HKK2, HKK3, HKK5, KE2, STEM4, KD1, KD2, KD3, KPSII4, KPSII5, HK3

3. ASL: Ahozko eta idatzizko ekoizpena ***(Azalpena)***	3.1. Interes pertsonaleko eta gizarte intereseko gaiei buruzko ahozko narrazio, deskripzio, azalpenak eta argudioak diseinatu eta egiten ditut, testu-propietateak errespetatuz eta hitzezko baliabideak eta hitzik gabekoak eraginkortasunez erabiliz. 3.2. Testu idatziak eta multimodalak planifikatzen ditut, komunikazio-egoera, hartzailea, helburua eta kanala kontuan hartuz hala nola erabilera sexista eta diskriminatzailerik gabeko erregistro egokiz. 3.3. Modu aktibo eta egokian parte hartzen dut ahozko elkarreragin informaletan, talde-lanean eta ahozko egoera formaletan, baita ingurune digitaletan ere. 3.4. Testu idatziak, ahozkoak eta multimodal originalak eta sortzaileak sortzen ditut, aldez aurreko ezagutzak birlanduz.	HKK1, HKK2, HKK3, HKK5, KE2, STEM4, KD2, KD3, KPSII1, KPSII3, KPSII4, KPSII5, HK2, EK1
4. ASL: Gramatika ***(Azalpena)***	4.1. Norberaren eta besteen testuak gero eta modu autonomoagoan berrikusten eta hobetzeko proposamenak egiten ditut. 4.2. Komunikazio-asmoaren eta igorleak egiten dituen hizkuntza-hautespenen arteko erlazioa azaltzen eta argudiatzen dut, baita horrek hartzailearengan dituen efektuak ere. 4.3. Hizkuntzaren funtzionamenduaren alderdi batzuei buruzko orokortasunak formulatzen ditut, metahizkuntza espezifikoa erabiliz eta hiztegi, eskuliburu eta gramatika analogiko eta/edo digitalak modu autonomoan kontsultatuz. 4.4. Zenbait hizkuntza alderatzen ditut eta haien arteko antzekotasunak eta desberdintasunak argudiatzen dut, haien funtzionamenduari buruz gero eta autonomia handiagoz gogoeta eginez. 4.5. Atzerriko hizkuntzan eraginkortasunez komunikatzeko eta berori ikasteko gaitasuna hobetzeko ezagutzak eta estrategiak erabiltzen eta bereizten ditut. 4.6. Atzerriko hizkuntza ikasteko aurrerapenak eta zailtasunak erregistratzen eta aztertzen ditut, estrategiak eta tresnak erabiliz ikaskuntza eguneroko batean.	HKK1, HKK2, KE2, STEM1, STEM2, KPSII4, KPSII5

5. ASL: Arte eta literatura-lanak ***(Azalpena)***	5.1. Norberaren gustuen, interesen eta premien arabera hautatutako testuak modu autonomoan irakurtzen ditut. 5.2 Literatura-irakurketaren esperientzia hainbat euskarritan partekatzen dut, eta obraren zentzua norberaren esperientzia biografikoarekin, irakurketarekin eta kulturalarekin eta beste adierazpen artistiko eta kultural batzuekin lotzen dut. 5.3 Arte eta literatura obraren zentzua ondorioztatzen dut eta generoa eta testuinguru soziohistorikoarekiko harremanak identifikatzean dut. 5.3. Testu pertsonalak edo kolektiboak sortzen ditut, literatura-asmoarekin eta estilo-kontzientziarekin, ereduetatik abiatuta. 5.4. Ondare material eta immaterial komuna ezagutzen eta zaintzen laguntzen dut, eta pertenentzia sentimenduak errespetatzen dut.	KE3, KPSII1, HK1, HK2, HK3, KAKK1, KAKK2.
6. ASL: Analisi historikoa ***(Azalpena)***	6.1 Aldaketa historiko nagusiak azaltzen ditut, kausak eta ondorioak identifikatuz eta sekuentzia kronologikoak barneratuz. 6.2 Joera demografikoak, eta bizi-zikloek eta bizimoduek historian zehar eta egungo gizarteak osatu arte izan duten eboluzioa ulertzeko eta deskribatzeko gai naiz. 6.3 Sistema ekonomiko historiko ezberdinak eta bakoitzaren ondorioak azaltzen ditut hauek sorturiko gatazka eta mendekotasun harremanak identifikatuz. 6.4 Historian zehar, bizikidetza eta elkarbizitza arautu dituzten mekanismoak identifikatzen ditut, sortu diren antolaketa politikoko eredu nagusiak nabarmenduz. 6.5 Zibilizazioen ekarpen ezberdinak azaltzen ditut, egun duten eraginarekin lotuz.	HKK1, HKK2, STEM3, STEM4, STEM5, KD2, KD3, KPSII3, KPSII5, HK3, HK4, EK1, KAKK1
7. ASL: Antolaketa politikoak	7.1. Historian zehar egon diren sistema politiko aipagarrienak adierazi eta azaltzen ditut, ondorengo demokrazien aurrekaritzat jotzen direnei arreta berezia eskainita, gure egungo gizarteko betebeharrk eta eskubideak bereiziz eta onartuz.	HKK5, KE3, HK1, HK2,

ulertzea ***(Azalpena)***	7.2. Aro garaikideko antolaketa politikoaren eredu nagusiak mundu-mailan, estatu-mailan eta tokikoan ulertu eta azaltzen dut. 7.3. Aro Garaikidean kontzientzia solidarioa sortu, herritarren parte-hartzea eta gizarte-kohesioa sustatu eta desparekotasuna ezabatzeko lan egin zuten mugimenduak eta arrazoiak antzematen ditut. 7.4. Historia Garaikidearen eta egungo antolaketa politikoaren ezagutzen dudala erakutsiko dut, landutako gaiak ulertzen direla islatzen duten produktuak prestatuz.	KAKK1.
8. ASL: Paisaiaren azterketa ***(Azalpena)***	8.1 Lurreko zona klimatikoetako paisaia naturalak identifikatzen eta azaltzen ditut, bertako elementuen eta haien arteko erlazioen ikuspegi sistemiko eta integratzaile baten bidez. 8.2 Jarduera ekonomikoek eta mugimendu demografikoek gizartean eta paisaian duten eragina ezagutzen dut, baliabideak modu zuzen eta bidezkoan eskuratzen laguntzen duten portaerak eta ekintzak identifikatuz. 8.3 Gaur egungo egitura ekonomikoak ezagutzen ditut, eragile ekonomikoak, ekoizpen-sektoreak eta merkatuen funtzionamenduak ulertuz.	KPSII2, HK1, HK2, HK3, HK4, EK1
9.ASL: Ikasgaia eta taldea errespetatzea **(Azalpena)**	9.1. Motibazio positiboa eta konstantzia erakusten dut. 9.2. Garatu behar diren zereginetan parte hartzen dut. 9.3. Taldean iniziatiba eta errespetuz jokatzen dut. 9.4. Taldean ez dut diskriminaziorik onartzen, inklusiboa naiz eta entzute aktiboaren aldekoa.	HKK1, HKK5 KE1, KE3 KD3, KD4 KPSII1, KPSII3, KPSII4, KPSII5 HK1, HK2, HK3. EK3 KAKK1, KAKK3

DESKRIPTORE OPERATIBOAK (FUNTSEZKO KONPETENTZIAK)

(HKK) HIZKUNTZA-KOMUNIKAZIORAKO KONPETENTZIA

HKK1: Euskaraz eta gaztelaniaz ahoz, idatziz eta era multimodalean edo siglez bidez hitz egiten du, koherentziaz, zuzentasunez eta gizarte testuinguruekiko egokitasunez, eta elkarrekintza komunikatiboetan parte hartzen du, lankidetzan eta errespetuz, informazioa trukatzeko eta ezagutza sortzeko, bai eta lotura pertsonalak eraikitzeko ere.

HKK2: Pertsona-, gizarte-, hezkuntza- eta lanbidearloetako ahozko, idatzizko eta multimodalezko edo zeinuzko testuak euskaraz zein gaztelaniaz, ulertzen, interpretatzen eta baloratzen ditu jarrera kritikoz, hainbat testuingurutan modu aktiboan eta informatuan parte hartzeko eta ezagutza eraikitzeko.

HKK3: Hainbat iturritatik datorren informazioa, euskaraz eta gaztelaniaz, gero eta modu autonomoagoan aurkitu, hautatu eta kontrastatzen du, haren fidagarritasuna eta egokitasuna ebaluatuz, irakurketa-helburuen arabera, eta manipulatzeko eta desinformatzeko arriskuak saihestuz; informazioa integratu eta ezagutza bihurtzen du, komunikatzeko, ikuspegi sortzaile, kritiko eta pertsonala hartuz, jabetza intelektuala errespetatzearekin batera.

HKK4: Autonomiaz irakurtzen ditu bere adinerako egokiak diren hainbat lan euskaraz eta gaztelaniaz, bere gustu eta interesetara hobekien egokitzen direnak hautatuz; ondare literarioa esperientzia indibidual eta kolektiboaren bide pribilegiatutzat hartzen du; eta bere esperientzia biografikoa eta ezagutza literario eta kulturalak mugiarazten ditu, obren interpretazioa eraikitzeko eta partekatzeko eta gero eta konplexuagoak diren asmo literarioko testuak sortzeko.

HKK5: Bere komunikazio-praktikak elkarbizitza demokratikoaren, gatazkak elkarrizketaren bidez konpontzearen eta pertsona guztien eskubide-berdintasunaren

(KE) KONPETENTZIA ELEANIZTUNA

KE1: Hizkuntza bat edo gehiago modu eraginkorrean erabiltzen ditu, familiako hizkuntzaz edo hizkuntzez gain, bere komunikazio-premiei behar bezala eta egoki erantzuteko, bai bere garapen eta interesei dagokienez, bai eremu pertsonaleko, sozialeko, hezkuntzako eta profesionaleko egoera eta testuinguruei dagokienez

KE2: Bere esperientzietatik abiatuta, bere ikaskuntza-prozesuei buruz hausnartzen du, eta beste hizkuntza eta ikasgai batzuetan eskuratutako ezagutzak eta komunikazioa transferitzeko estrategiak erabiltzen ditu, eta konfiantzazko jarrera erakusten du komunikatzeko gaitasuna hobetzeko ikasteko duen konpetentzian.

KE3: Ikastetxearen eta ingurunearen hizkuntza aniztasuna onartzen du, aniztasun horrekiko errespetuzko eta enpatiazko jarrera erakusten du, eta hizkuntzak komunikabide eraginkortzat, kulturaondaretzat eta gizarte-kohesioa sustatzeko tresnatzat hartzen ditu.

zerbitzura jartzen ditu, hizkuntzaren erabilera diskriminatzaileak baztertuz, bai eta hizkuntzaren bidezko boteregehiegikeriak ere, hizkuntzaren erabilera eraginkorra eta etikoa ere bultzatzeko eta euskararen ohiko erabilerarekiko jarrera asertiboa izateko.

(STEM) MATEMATIKARAKO KONPETENTZIA eta ZIENTZIA, TEKNOLOGIA ETA INGENIERITZARAKO KONPETENTZIA

STEM1:Arrazoiketa matematikoaren berezko metodo induktibo, deduktibo eta logiko batzuk erabiltzen ditu, baita metodo zientifikoaren arrazoiketa hipotetiko-deduktiboa ere egoera ezagunetan, eta problemak ebazteko hainbat estrategia hautatu eta erabiltzen ditu, jarraitutako soluzioak eta prozesua kritikoki aztertuz eta prozedura birformulatuz, beharrezkoa izanez gero.

STEM2: Pentsamendu zientifikoa erabiltzen du bere inguruan gertatzen diren sistema natural eta materialei buruzko prozesu eta gertaera batzuk ulertzeko eta azaltzeko, ezagutzan konfiantza bereganatuz garapenaren motor gisa, galderak planteatuz, eta hipotesiak egiaztatuz esperimentazioaren eta ikerketaren bidez, tresna eta tresna egokiak erabiliz, zehaztasunaren eta egiazkotasunaren garrantzia balioetsiz, eta eredu zientifikoarekiko ondorio esanguratsu eta koherenteren bat lortuz, zientziaren irismenari eta mugei buruzko jarrera kritikoa erakutsiz.

STEM3: Proiektuak planteatzen eta garatzen ditu, eta, horretarako, hainbat prototipo edo eredu diseinatu, fabrikatu eta ebaluatzen ditu, premia edo arazo bati modu sortzailean eta kooperatiboan irtenbidea emango dioten produktuak sortzeko eta/edo erabiltzeko, talde osoaren parte-hartzea saiatuz, sor daitezkeen gatazkak modu baketsuan konponduz, ziurgabetasunaren aurrean egokituz eta iraunkortasunaren garrantzia baloratuz.

STEM4:. Prozesu, arrazoiketa, erakustaldi, metodo eta emaitza zientifiko, matematiko eta teknologikoen elementu garrantzitsuenak argi eta zehatz interpretatzen eta transmititzen ditu, hainbat formatutan (grafikoak, taulak,

(KD) KONPETENTZIA DIGITALA

KD1: Interneten bilaketa aurreratuak egiten ditu (bilaketa-terminoen, formatuaren, gaurkotasunaren eta lizentziaren arabera), baliozkotasun-, kalitate-, gaurkotasun- eta fidagarritasun-irizpideak kontuan hartuta, informazioa modu kritikoan hautatu eta ulertzen du, modu esanguratsuan konbinatuz, eta modu ordenatuan artxibatuz, berreskuratu eta erreferentzia egiteko, jabetza intelektuala errespetatuz.

KD2: Etengabeko ikaskuntzako bere ingurune pertsonal digitala kudeatzen eta erabiltzen du jatorrizko ezagutza eta eduki digitalak hainbat formatutan ekoizteko eta gordetzeko, atazaren edo beharren arabera dagozkion tresna digitalak erabilita, bai dauden edukiak berrerabilita, bai sortutako edukiei lizentziei buruzko ezagutza aplikatuta.

KD3: Sare sozialen edo lineako komunitateen gisako tresnen eta/edo plataformen bidez parte hartzen, laguntzen eta elkarreragiten du, komunikatzeko, lankidetzan lan egiteko eta edukiak, datuak eta informazioa partekatzeko; horretarako, bere helburura ondoen egokitzen dena aukeratzen du, bere ekintzak, presentzia eta ikusgarritasuna modu arduratsuan kudeatzen ditu sarean, eta herritartasun digital aktibo, zibiko eta gogoetatsua gauzatzen du.

KD4: Gailu digitalak babesten ditu, segurtasunestrategiak eguneratzen ditu, haien pribatutasuna eta besteena ulertzen eta babesten ditu oro har, eta oinarrizko ezagutza du haien datuak biltzeko
eta erabiltzeko moduari buruz, badaki bere burua eta beste batzuk ziberjazarpenetik babesten, eta ulertzen ditu teknologien erabilerari lotutako

diagramak, formulak, eskemak, sinboloak...) eta kultura digitala modu kritikoan aprobetxatzen du, hizkuntza matematiko-formala barne, etika eta erantzukizunez, ezagutza berriak partekatzeko eta eraikitzeko.

STEM5: Osasun fisikoa eta mentala eta ingurumena babesteko zientifikoki oinarritutako ekintzei ekiten die, eta etika- eta segurtasunprintzipioak aplikatzen ditu ingurune hurbila modu jasangarrian eraldatzeko proiektuak egitean, haren eragin globala baloratuz eta kontsumo arduratsua praktikatuz.

STEM6: Modu kritikoan justifikatzen du ikerketa zientifikoaren beharra eta horren aplikazioak eta aurrerapen zientifiko-teknologikoak gizartearen ongizatean, hainbat egoera problematikoren aurrean erabaki arrazoituak hartzeko gizarte modernoaren garapenean izan duten zeregina ezagututa.

osasun-arriskuak (ergonomia, adikzioak), eta ulertzen du teknologiak ingurumenjasangarritasunean duen eragin positiboa eta negatiboa.

KD5: Ea identifikatzen dituen arazo teknikoak eta gabeziak baliabideen erabilerari, tresnei eta bere konpetentzia digitalaren garapenari dagokienez, eta soluzioak ematen dizkien; ea garatzen dituen informatika-aplikazio errazak eta arazo zehatzak konpontzeko edo proposatutako erronkei erantzuteko irtenbide teknologiko sortzaile eta iraunkorrak; ea interesik agertzen duen eta ulertzen dituen teknologia digitalen bilakaeraren, haien garapen sozial iraunkorraren eta erabilera etikoaren azpiko printzipio orokorrak eta logika.

(KPSII) KONPETENTZIA PERTSONALA, SOZIALA ETA IKASTEN IKASTEKOA

KPSII1: Bere emozioak erregulatzen eta adierazten ditu, eta, horretarako, baikortasuna, erresilientzia, autoeraginkortasuna eta ikasteko asmoa eta motibazioa bilatzen ditu, edozein testuingurutan sortzen diren erronkak eta aldaketak modu konstruktiboan kudeatuz eta bere helburuekin harmonizatuz.

KPSII2: Faktore sozialekin lotutako osasunerako arriskuak ezagutzen ditu, maila fisikoan eta mentalean bizi-ohitura osasungarriak finkatzeko, eta ikaskuntza sustatzen eta oztopatzen duten baldintza pertsonalak eta ingurunekoak identifikatzen ditu.

KPSII3: Besteen ikuspegiak eta esperientziak modu proaktiboan ulertzen ditu, eta ikaskuntzan txertatzen ditu, talde-lanean parte hartzeko, zereginak eta erantzukizunak modu ekitatiboan banatuz eta onartuz eta estrategia kooperatiboak erabiliz.

(HK) HERRITARTASUNERAKO KONPETENTZIA

HK1: Bere nortasunaren dimentsio sozialari eta herritarrari buruzko ideiak aztertzen eta ulertzen ditu, bai eta identitatea zehazten duten gertaera sozial, historiko eta arauemaileei buruzkoak ere, eta arauak, enpatia, ekitatea eta espiritu konstruktiboa errespetatzen ditu besteekiko elkarreraginean, hainbat testuinguru sozioinstituzionaletan.

HK2: Europako integrazio-prozesutik, Euskadiko Autonomia Estatututik eta giza eta haurren eskubideetatik datozen printzipioak eta balioak aztertzen eta onartzen ditu, eta, horretarako, Erkidegoko jardueretan parte hartzen du, hala nola erabakiak hartzean edo gatazkak konpontzean, jarrera demokratikoarekin, aniztasunarekiko errespetuarekin eta genero-berdintasunarekiko, gizarte-kohesioarekiko, garapen iraunkorrarekiko eta munduko herritartasuna lortzearekiko konpromisoarekin.

HK3: Funtsezko eta gaurkotasuneko arazo etikoak ulertzen eta aztertzen ditu,

KPSII4: Bere ikaskuntza-prozesuari buruzko autoebaluazioak egiten ditu, informazioa baliozkotzeko, sostengatzeko eta kontrastatzeko eta ondorio garrantzitsuak ateratzeko iturri fidagarriak bilatuz.

KPSII5: Epe ertainerako helburuak planifikatzen ditu eta atzeraelikadurako prozesu metakognitiboak garatzen ditu, ezagutza eraikitzeko prozesuan dituen akatsetatik ikasteko.

norberaren eta besteen balioak kritikoki kontuan hartuz, eta bere iritziak eztabaida moralari aurre egiteko elkarrizketarako, argudiatzeko, errespetu eta edozein diskriminazio edo indarkeriaren aurkako jarreraz.

HK4 : Jarduera lokal eta globalen arteko interdependentzia, ekodependentzia eta interkonexioko harreman sistemikoak barne hartzen ditu, eta modu kontzientean eta motibatuan hartzen du bizimodu iraunkorra eta ekosozialki arduratsua.

(EK) EKINTZAILETZA- KONPETENTZIA

EK1: Beharrak eta aukerak aztertzen ditu, eta erronkei zentzu kritikoarekin aurre egiten die, iraunkortasunaren balantzea eginez, ingurunean izan dezaketen eragina baloratuz, ideia eta irtenbide berritzaileak, etikoak eta iraunkorrak aurkezteko, eremu pertsonalean, sozialean, kulturalean eta ekonomikoan balioa sortzera bideratuta.

EK2: Norberaren indarguneak eta ahuleziak ebaluatzen ditu, autoezagutzako eta autoeraginkortasuneko estrategiak erabiliz, eta ekonomiaren eta finantzen funtsezko elementuak ulertzen ditu, ekonomia- eta finantza-ezagutzak aplikatzen dizkie jarduera eta egoera zehatzei, eta lankidetza- eta talde-lana erraztuko duten trebetasunak erabiltzen ditu, ekintzara esperientzia ekintzaile baliotsua eramango duten beharrezko baliabideak biltzeko eta optimizatzeko.

EK3: Ideia eta konponbide baliotsuak sortzeko prozesua garatzen du, eta erabakiak hartzen ditu, modu arrazoituan, planifikatzeko eta kudeatzeko estrategia arinak erabiliz. Egindako prozesuari eta lortutako emaitzari buruzko gogoeta egiten du, prototipo berritzaileak eta baliozkoak sortzeko prozesua burutzeko, esperientzia ikasteko aukeratzat hartuta.

(KAKK) KONTZIENTZIA ETA ADIERAZPIDE KULTURALERAKO KONPETENTZIA

KAKK1: Edozein garaitako ondare kultural eta artistikoaren funtsezko alderdiak ezagutu, kritikoki estimatu, errespetatu eta sustatzen ditu, eta bere nortasuna eraikitzeko kultura- eta arteaniztasunari datxekion adierazpen-askatasuna eta aberastea baloratzen ditu.

KAKK2: Gozatu, ezagutu eta aztertu autonomiaz ondareko adierazpen artistiko eta kultural nabarmenenen berezitasunak eta intentzionalitateak, haien hizkuntza eta elementu teknikoen bidez, edozein bitarteko edo euskarritan.

KAKK3: Ideiak, iritziak, sentimenduak eta emozioak sormenez eta modu irekian adierazten ditu. Autoestimua, sormena eta pertenentzia-sena garatzen ditu, adierazpen kultural eta artistikoaren bidez,
enpatiaz eta lankidetzazko jarreraz.

KAKK4: Interpretazioaren, exekuzioaren, inprobisazioaren eta konposizio musikalaren bidez produktu artistikoak eta kulturalak sortzeko oinarrizko baliabide/euskarri plastikoak,i ikusentzunezkoak, soinuzkoak eta gorputzezkoak ezagutzen, hautatzen eta sormenez erabiltzen ditu. Eskaintzen dizkioten garapen

	pertsonal, sozial eta ekonomikorako aukerak identifikatzen ditu.

OINARRIZKO JAKINTZAK (DBH3-4)	

EUSKERA

A. HIZKUNTZAK ETA BEREN HIZTUNAK.

1. Norberaren biografia linguistikoa eta ikastetxeko eta herriko hizkuntza aniztasuna aztertzeko jarraibideak.Hizkuntzen Portfolio Europarra.
2. Euskararen garapen soziohistorikoa. Euskara batuaren arauak.
3. Gogoeta interlinguistikoa garatzeko estrategiak.
4. Bizitza pertsonaleko eta eskola- eta gizarte-bizitzako askotariko esparruetan euskararen erabileraren aldeko interesa, ekimena eta portaera proaktiboa.
5. Hizkuntza-aurreiritziak eta -estereotipoak miatzeko eta eztabaidatzeko estrategiak, hizkuntzaren erabilera sexista barne, eta horiek saihesteko moduak.
6. Hizkuntzen arteko kontaktuaren fenomenoak: elebitasuna, maileguak, interferentziak.
7. Hizkuntza-normalizazioaren aldeko herri-mugimenduak eta erakundeak: Euskaltzaindia, euskal hezkuntza-sistema, euskarazko hedabideak, euskaltegiak...

B. KOMUNIKAZIOA

Zenbait esparrutako ahozko eta idatzizko testuak eta testu multimodalak sortzeko, ulertzeko eta analisi kritikoa egiteko estrategiak, alderdi hauei baterako arreta eskainiz:

B1. Testua eta testuingurua.

1. Komunikazio-egitatearen osagaiak: egoeraren formaltasun-maila eta izaera publiko edo pribatua; solaskideen arteko gizarte-distantzia; komunikazio-asmoak eta xedeen interpretazioa; komunikazio-kanala eta komunikazioan hitzezkoak ez diren elementuak.
2. Gaiaren eta tesiaren formulazioa.
3. Oinarrizko testu-sekuentziak, arreta berezia eskainiz sekuentzia narratiboei, deskripzioei, azalpenekoei eta argumentatiboei.
4. Testuaren propietateak: koherentzia, kohesioa eta egokitasuna.

5. Esparru pertsonaleko diskurtso-generoak (desadostasuna, kexa, ordena...), hezkuntza-esparrukoak (zientzia-dibulgazioko artikulua, laburpena...), gizarte-arlokoak, barnean direla erakundeenak, gizarte-sareenak eta hedabideenak (kexa-gutuna, inkesta, publizitate-iragarkia, editoriala, iritzi-artikulua...), eta lan-arlokoak (curriculum vitaea, lan-elkarrizketa...). Europass tresnak.
6. Euskal zinema, antzerkia eta musika.
7. Hizkuntzaren eta irudien erabilera ez-sexistarako jarraibideak.

B2. Ulermena.

1. Ahozko eta irakurriaren ulermenerako estrategiak. Testuaren zentzu orokorra. Ideia nagusiak eta sekundarioak eta zatien arteko erlazioa; garrantzizko informazioaren aukeraketa eta atxikipena. Informazioa berreskuratzea eta ondorioztatzea. Igorlearen asmoa. Testuetako lexikoa.
2. Generoen testu-egiturak ezagutzeko jarraibideak.
3. Ahozko eta idatzizko testuen eta testu multimodalen forma eta edukia aztertzeko eta baloratzeko jarraibideak.

B3. Produkzioa.

1. Informazioa bilatzearekin, testuinguruan kokatzearekin eta berrikustearekin lotzen diren ahozko produkzio formalerako estrategiak. Audientziaren eta esposizio-denboraren araberako egokitzapena. Hitzezkoak ez diren elementuak. Ahozkotasun formalaren diskurtso- eta hizkuntza-ezaugarriak. Ahozko deliberazio argudiatua.
2. Idatzizko produkziorako estrategiak, plangintzarekin, idazketarekin, berrikuspenarekin, edizioarekin eta hainbat euskarritan hedatzearekin lotzen direnak.
3. Testu-egituretako patroien erabilera.
4. Pentsamendua antolatzeko eta emozioak kudeatzeko idazketaren erabilerak: idazketa automatikoa, oharrak hartzea, eskemak, buru-mapak, antolatzaile grafikoak, definizioak, laburpenak, eta abar.
5. Zuzentasun lexikoa.

B4. Elkarreragina

1. Ahozko eta idatzizko elkarreragin informalerako estrategiak, testuinguru analogikoetan eta digitaletan.
2. Elkarrizketa-kooperazioa eta hizkuntza-kortesia. Hitza hartzeko txandak. Elkarreraginen hasiera, mantentzea eta amaiera. Entzute aktiboa, asertibitatea eta gatazkak elkarrizketa bidez kudeatzeko baliabideak, genero-ikuspegitik: esanahia argitzeko, emozioak islatzeko, parafraseatzeko eta enuntziatuak formulatzeko jarraibideak.

B5. Informazio- alfabetatzea.

1. Informazioa bilatu eta hautatzeko estrategiak, fidagarritasun-, kalitate- eta egokitasun-irizpideak erabiliz; informazioaren azterketa, balorazioa, berrantolaketa eta sintesia —norberaren eskemetan— eta informazioa ezagutza bihurtzeko estrategiak; sormenezko komunikazioa eta hedapena,

jabetza intelektuala errespetatzen duena.

2. Eskola-proiektuak egiteko plataforma birtualak modu seguruan eta sormenez erabiltzeko jarraibideak, horien erabilera baztertzailea eta sexista identifikatuz eta baztertuz.
3. Etiketa digitala eta desinformazio-arriskuak. Pentsamendu kritikoko estrategiak, manipulazioa eta pribatutasunaren urraketa saihesteko.

B6. Hizkuntza-elementuen onarpena eta diskurtso-erabilera.

1. Perpausaren osagaiak lotzeko euskararen berezko hizkuntza-elementuak (komunztadura eta deklinabidea).
2. Erregistroa komunikazio-egoerara egokitzeko hizkuntza-baliabideak. Oinarrizko azalpen-prozedurak: aposizioa eta erlatibozko perpausak.
3. Kohesio-mekanismoak identifikatzeko, ezaugarritzeko eta erabilera gogoetatsua egiteko estrategiak. Testu-lokailuak (banatzaileak, ordenakoak, kontrastekoak, azalpenekoak, kausazkoak, ondoriozkoak, baldintzazkoak eta hipotesikoak) eta barne-erreferentziako mekanismo gramatikalak eta lexikoak.
4. Testuetako aditz-formen erabilera koherentea. Denborazko korrelazioa perpausen koordinazioan eta menderakuntzan, eta kontakizun-diskurtsoan.
5. Testuen hizkuntza-zuzentasuna eta berrikuspen ortografikoa eta gramatikala. Euskarri analogikoko edo digitaleko hiztegien, kontsulta-eskuliburuen eta zuzentzaile ortografikoen erabilera.
6. Puntuazio-zeinuak, idatzizko testua antolatzeko mekanismo gisa. Esanahiarekin duten lotura.

B7. Lanaren antolaketa eta ikaskuntzari buruzko hausnarketa.

1. Autokonfiantza, ekimena eta ikaskuntzari buruzko gogoeta. Errorea prozesuaren parte gisa eta hobetzeko aukera gisa.
2. Autoebaluaziorako, autorregulaziorako eta koebaluaziorako erabili ohi diren estrategia eta tresna analogikoak eta digitalak, eta kooperatiboak eta indibidualak.

C. LITERATURA-HEZKUNTZA

C1. Irakurketa autonomoa.

1. Irakurketan modu autonomoan inplikatzeko estrategiak, eta irakurritako testuei buruz eta irakurketari berari buruz gogoeta egiteko estrategiak.
2. Nork bere gustuak eta irakurle-nortasunaz jabetzeko eta hitzez adierazteko estrategiak.
3. Esperientzia pertsonala eta irakurketa- eta kultura-esperientzia mobilizatzeko estrategia kognitiboak eta emozionalak, irakurritako obraren eta gaurkotasuneko alderdien artean loturak argudiatuta ezartzeko, baita beste testu eta adierazpen artistiko eta kultural batzuekin ere.

C2. Irakurketa gidatua

1. Literatura-obrak eta horien zatiak interpretatzeko estrategiak, aztertutako alderdien integraziotik abiatuta eta testuetako balio kultural, etiko eta estetikoak kontuan hartuta. Irakurtzea genero-ikuspegiarekin.
2. Irakurritako obren inguruan ikertzeko prozesuak, obren interpretazioa eraikitzeko eta irakurritako testuen artean loturak ezartzeko interesa

sustatzen dutenak.

3. Testuak sortzeko jarraibideak, literatura-hizkuntzaren konbentzioak bereganatuta eta emandako ereduen arabera (imitazioa, eraldaketa, jarraipena, eta abar) eta hizkuntzaren erabilera sexista eta diskriminatzailea saihestuz.

D. HIZKUNTZARI BURUZKO GOGOETA

1. Ahozko hizkuntzaren eta idatzizkoaren arteko diferentzia nagusiak eta intersekzioak, alderdi sintaktikoak, lexikoak eta pragmatikoak aintzat hartuta.
2. Hizkuntza sistema gisa eta haren oinarrizko unitateak ezagutzea, kontuan hartuta maila desberdinak: soinua eta idazketa sistema, hitzak (forma eta esanahia), nola antolatzen diren diskurtsoan (hitzen ordena, perpausen osagaiak edo esanahien arteko lotura).
3. Hitzen forma (kategoria gramatikala) eta funtzioa (perpaus bakunaren funtzio sintaktikoak) bereiztea, eta kategoriaz aldatzeko prozedura lexikoak (hizkiak) eta sintaktikoak finkatzea.
4. Perpaus bakunaren eskema semantikoaren eta sintaktikoaren arteko harremana. Enuntziatuak behatu eta eraldatzea eskema horiekin bat eta beharrezko terminologia sintaktikoa erabiltzea.
5. Hitzak eskuratu eta sortzeko prozedurak. Esanahiaren aldaketei buruzko hausnarketa, hitzen arteko harreman semantikoak eta haien balio denotatiboak eta konnotatiboak testuinguruaren eta komunikazio xedearen arabera.
6. Gero eta autonomia handiagoarekin erabiltzea hiztegiak eta gramatika eskuliburuak gramatikari buruzko oinarrizko informazioa lortzeko.

CASTELLANO

A. LAS LENGUAS Y SUS HABLANTES

1. Conceptos sociolingüísticos relativos a las lenguas y los hablantes.
2. Pautas para el análisis de la biografía lingüística propia y de la diversidad lingüística del centro y de la localidad.
3. Desarrollo socio- histórico de las lenguas de España.
4. Rasgos más significativos de las variedades dialectales del español.
5. Estrategias para el desarrollo de la reflexión interlingüística.
6. Los fenómenos del contacto entre lenguas: bilingüismo, préstamos, interferencias.
7. Instituciones para la defensa y el desarrollo de las lenguas y la cultura: RAE, Instituto Cervantes.
8. Estrategias de exploración y cuestionamiento de prejuicios y estereotipos lingüísticos, incluido el uso sexista de la lengua, y formas de evitarlos.

B. COMUNICACIÓN

Estrategias de producción, comprensión y análisis crítico de textos orales, escritos y multimodales de diferentes ámbitos con atención conjunta a los siguientes aspectos:

B1. Texto y contexto

1. Componentes del hecho comunicativo: grado de formalidad de la situación y carácter público o privado; distancia social entre los interlocutores; propósitos comunicativos e interpretación de intenciones; canal de comunicación y elementos no verbales de la comunicación.
2. Formulación del tema y la tesis.
3. Secuencias textuales básicas, con especial atención a las narrativas, descriptivas, expositivas y argumentativas.
4. Propiedades textuales: coherencia, cohesión y adecuación.
5. Géneros discursivos propios del ámbito personal (la discrepancia, la queja, la orden...), educativo (artículo de divulgación científica, resumen...), social, incluidos los de las instituciones, redes sociales y medios de comunicación (carta de queja, crónica, encuesta, anuncio publicitario...) y profesional (el currículum vitae, la entrevista de trabajo...). Herramientas Europass.
6. Tradiciones culturales vascas relacionadas con la oralidad, tales como Santa Ageda, Olentzero, carnavales...
7. Cine, teatro y música vascas.
8. Pautas para el análisis de la imagen y de los elementos paratextuales de los textos icónico-verbales y multimodales.
9. Pautas para un uso no sexista de la lengua y las imágenes.

B2. Comprensión

1. Estrategias para la comprensión oral y lectora. Sentido global del texto. Ideas principales y secundarias y relación entre las partes; selección y retención de la información relevante. Recuperar e inferir información. La intención del emisor. El léxico de los textos.
2. Estrategias para la detección de usos discriminatorios del lenguaje verbal, no verbal e icónico en textos.
3. Pautas para el reconocimiento de las estructuras textuales de los géneros.
4. Pautas para el análisis y la valoración de la forma y el contenido de textos orales, escritos y multimodales.
5. Pautas para el reconocimiento, comprensión y utilización de refranes y sentencias de la tradición vasca.

B3. Producción

1. Estrategias para la producción oral formal relacionadas con la planificación y búsqueda de información, textualización y revisión. Adecuación a la audiencia y al tiempo de exposición. Elementos no verbales. Rasgos discursivos y lingüísticos de la oralidad formal. La deliberación oral argumentada.
2. Estrategias para la producción escrita relacionadas con la planificación, redacción, revisión y edición y difusión en diferentes soportes.
3. Uso de patrones de las estructuras textuales.

4. Usos de la escritura para la organización del pensamiento y gestión de las emociones: escritura automática, toma de notas, esquemas, mapas conceptuales y mentales, organizadores gráficos, definiciones, resúmenes, etc.
5. Propiedad léxica.

B4. Interacción

1. Estrategias para la interacción oral y escrita de carácter informal y formal en contextos analógicos y digitales.
2. Cooperación conversacional y cortesía lingüística. Los turnos de palabra. Inicio, mantenimiento y finalización de las interacciones.
3. Escucha activa, asertividad y recursos para la gestión dialogada de los conflictos desde una perspectiva de género: aclarar significado, reflejar emociones, parafrasear y reformular enunciados.

B5. Alfabetización Informacional

1. Estrategias de búsqueda y selección de la información con criterios de fiabilidad, calidad y pertinencia; análisis, valoración, reorganización y síntesis de la información en esquemas propios y transformación en conocimiento; comunicación y difusión de manera creativa y respetuosa con la propiedad intelectual.
2. Uso seguro y creativo de plataformas virtuales para la realización de proyectos escolares, identificando y rechazando el uso discriminatorio y sexista de las mismas.
3. Etiqueta digital y riesgos de desinformación. Estrategias de pensamiento crítico para evitar la manipulación y vulneración de la privacidad.

B6. Elementos lingüísticos

1. Estrategias para la identificación, caracterización y uso reflexivo de recursos lingüísticos para mostrar la implicación del emisor en los textos orales, escritos y multimodales, formas deícticas en relación con las situaciones de comunicación y procedimientos de modalización.
2. Recursos lingüísticos para adecuar el registro a la situación de comunicación.
3. Procedimientos explicativos básicos: la aposición y las oraciones de relativo.
4. Recursos lingüísticos para un uso no discriminatorio de las lenguas.
5. Estrategias para la identificación, caracterización y uso reflexivo de mecanismos de cohesión. Conectores textuales (distributivos, de orden, contraste, explicación, causa, consecuencia, condición e hipótesis) y mecanismos de referencia interna, gramaticales y léxicos (nominalizaciones e hiperónimos de significado abstracto...).
6. Uso coherente de las formas verbales en los textos. Correlación temporal en la coordinación y subordinación de oraciones, y en el discurso relatado.
7. Corrección lingüística y revisión ortográfica y gramatical de los textos. Uso de diccionarios, manuales de consulta y de correctores ortográficos en soporte analógico o digital.

8. Los signos de puntuación como mecanismo organizador del texto escrito. Su relación con el significado.

B7. Organización del trabajo y reflexión sobre el aprendizaje

1. Estrategias con perspectiva de género, para la organización del trabajo individual y en equipo en contextos presenciales y digitales.
2. Autoconfianza, iniciativa y reflexión sobre el aprendizaje. El error como parte del proceso y oportunidad de mejora.
3. Estrategias cooperativas sencillas y complejas y asunción de responsabilidades individuales asignadas en el trabajo grupal.
4. Estrategias y herramientas analógicas y digitales e individuales y cooperativas de uso común, para la autoevaluación, la autorregulación y la coevaluación.

C. EDUCACIÓN LITERARIA

C1. Lectura autónoma

1. Implicación en la lectura de forma autónoma y uso de estrategias para la reflexión sobre los textos leídos y sobre la propia práctica de lectura.
2. Herramientas para la expresión de la experiencia lectora y de diferentes formas de apropiación y recreación crítica y/o creativa, de los textos leídos.
3. Estrategias cognitivas y emocionales de movilización de la experiencia personal, lectora y cultural para establecer vínculos de manera argumentada entre la obra leída y aspectos de la actualidad, así como con otros textos y manifestaciones artísticas y culturales.

C2. Lectura guiada

1. Lectura de obras y fragmentos relevantes del patrimonio literario vasco, español y universal y de la literatura actual inscritas en movimientos o en itinerarios temáticos o de género, que incluyan la presencia de autoras y autores.
2. Estrategias cognitivas y emocionales para la construcción compartida de la interpretación de las obras. Discusiones o conversaciones literarias.
3. El relato literario: estructura; autor, narrador, perspectiva narrativa; personajes; espacio y tiempo.
4. Etapas, autoras y autores y obras más significativas de la Literatura.
5. Estrategias de utilización de información sociohistórica, cultural y artística básica, con perspectiva de género, para construir la interpretación de las obras literarias.
6. Estrategias para interpretar obras y fragmentos literarios a partir de la integración de los diferentes aspectos analizados y atendiendo a los valores socioculturales, éticos y estéticos presentes en los textos. Lectura con perspectiva de género.
7. Lectura expresiva, dramatización y recitación de los textos atendiendo a los procesos de comprensión, apropiación y oralización implicados.
8. Pautas para la creación de textos a partir de la apropiación de las convenciones del lenguaje literario y en referencia a modelos dados (imitación, transformación, continuación, etc.), evitando el uso sexista y discriminatorio de la lengua.

D. REFLEXIÓN SOBRE LA LENGUA

1. Diferencias relevantes e intersecciones entre lengua oral y lengua escrita y entre los usos coloquiales y formales atendiendo a aspectos sintácticos, léxicos y pragmáticos.
2. Reconocimiento de la lengua como sistema y de sus unidades básicas teniendo en cuenta los diferentes niveles: el sonido y sistema de escritura, las palabras (forma y significado), su organización en el discurso (orden de las palabras, componentes de las oraciones o conexión entre los significados).
3. Distinción entre la forma (categoría gramatical) y la función de las palabras (funciones sintácticas de la oración simple) y consolidación de los procedimientos léxicos (afijos) y sintácticos para el cambio de categoría.
4. Relación entre los esquemas semántico y sintáctico de la oración simple y compuesta. Pautas de observación y transformación de enunciados de acuerdo con estos esquemas y uso de la terminología sintáctica necesaria.
5. Procedimientos de adquisición de léxico procedente de otras lenguas a lo largo de la historia. Extranjerismos. Cultismos y palabras patrimoniales.
6. Procedimientos de formación de palabras e influencia del sexismo en la misma. Reflexión sobre los cambios en su significado, las relaciones semánticas entre palabras y sus valores denotativos y connotativos en función del contexto y el propósito comunicativo.
7. Estrategias para la identificación y corrección de los calcos y transferencias negativas entre las lenguas.
8. Estrategias de uso progresivamente autónomo de diccionarios y manuales de gramática para obtener información gramatical básica.

INGELESA

A. KOMUNIKAZIOA

1. Ahozko testu eta testu idatzi eta multimodalen ulermena, produkzioa eta koprodukzioa planifikatu, gauzatu, kontrolatu eta konpontzeko oinarrizko estrategiak.
2. Eguneroko egoera errazetan bitartekotza-jarduerak detektatu eta horietan kolaboratu ahal izateko oinarrizko ezagutzak, trebetasunak eta jarrerak.
3. Komunikazio-esparrura eta -testuingurura egokitutako oinarrizko komunikazio-funtzioak: agurtzea, agur esatea, aurkeztea eta nork bere burua aurkeztea; pertsonak, objektuak eta lekuak deskribatzea; gertaerak denboran kokatzea; objektuak, pertsonak eta lekuak espazioan kokatzea; eguneroko gaiei buruzko informazioa eskatu eta trukatzea; jarraibideak eta aginduak eman eta eskatzea; laguntza, proposamenak edo iradokizunak eskaini, onartu eta errefusatzea; gustua edo interesa eta oinarrizko emozioak modu partzialean adieraztea; iraganeko gertaerak kontatzea, unean uneko egoerak deskribatzea, etorkizuneko egoerak adieraztea; iritzia, aukera, ahalmena, obligazioa eta debekua adieraztea.
4. Ahozko testuak, testu idatziak eta multimodalak, laburrak eta errazak, literarioak eta ez-literarioak ulertzeko oinarrizko testuinguru-ereduak eta diskurtso-generoak (parte-hartzaileak eta egoera), testuinguruak sortutako itxaropenak; generoaren, testu-funtzioaren eta egituraren araberako antolaketa eta egituraketa.

5. Oinarrizko hizkuntza-unitateak eta hauei lotutako esanahiak, hala nola erakundearen adierazpena eta haren propietateak, existentzia, kopurua eta kualitatea, espazioa eta espazio-erlazioak, modua, denbora eta denbora-erlazioak, aspektua eta modalitatea, konparazioa, baldintza (lehen hurbilketa), baieztapena, ukazioa, galdera eta harridura, oinarrizko erlazio logikoak: lokailuak, deiktikoak, sinonimoak...
6. Ikasleek erabili ohi duten eta beren interesekoa den lexikoa, alderdi hauei buruzkoa: norberaren identifikazioa; pertsonen arteko harremanak; toki eta inguruneak; aisia eta aisialdia; eguneroko bizitza; osasuna eta jarduera fisikoa; etxebizitza eta etxea; klima eta ingurune naturala; informazioaren eta komunikazioaren teknologiak, eskola-sistema eta prestakuntza.
7. Oinarrizko soinu-, azentu-, erritmo- eta intonazio-patroiak, eta patroi horiei lotutako esanahiak eta komunikazio-asmo orokorrak.
8. Oinarrizko konbentzioak eta elkarrizketa-estrategiak, formatu sinkronoan edo asinkronoan, komunikazioa hasi, mantendu eta amaitzeko, hitza hartu eta lagatzeko, argibideak eta azalpenak eskatu eta emateko, berriro formulatu, alderatu eta kontrastatzeko, laburtzeko, kolaborazioan aritzeko, eztabaidatzeko eta abar.
9. Informazioa bilatu, hautatu eta kudeatzeko erabili ohi diren estrategiak. Jabetza intelektualarekiko eta egile-eskubideekiko errespetua eta kontsultatutako iturrien eta erabilitako edukien baliagarritasuna, kalitatea, gaurkotasuna eta fidagarritasuna ebaluatzeko estrategiak.
10. Ulermen, produkzio eta koprodukziorako -ahozkoa, idatzizkoa eta multimodala- erabili ohi diren tresna analogikoak eta digitalak; eta hezkuntzaren arloko interakzio, kooperazio eta kolaborazioko plataforma birtualak (ikasgela birtualak, bideokonferentziak, kolaborazioko tresna digitalak...), atzerriko hizkuntzako hiztunekin edo ikasleekin ikasteko, komunikatzeko eta proiektuak garatzeko.

B. ELEANIZTASUNA ETA IKASKUNTZARI BURUZKO GOGOETA

1. Autokonfiantza eta ekimena. Akatsa, ikaskuntza-prozesuaren parte gisa.
2. Oinarrizko komunikazio-behar jakin bati modu ulergarrian eta eraginkortasunez erantzuteko estrategiak eta teknikak, atzerriko hizkuntzako eta norberaren hizkuntza-errepertorioko gainerako hizkuntzetako konpetentzia-mailaren ondoriozko mugen gainetik.
3. Hizkuntza-unitateak (lexikoa, morfosintaxia, soinu-patroiak, eta abar) identifikatu, antolatu, atxiki, berreskuratu eta sormenez erabiltzeko oinarrizko estrategiak, norberaren hizkuntza-errepertorioa osatzen duten hizkuntzak eta barietateak alderatzetik abiatuta.
4. Komunikazioari, hizkuntzari, ikaskuntzari eta komunikazio- eta ikaskuntza-tresnei (metahizkuntzari) buruzko enuntziatuak ulertzeko erabili ohi diren lexikoa eta esamoldeak.
5. Hizkuntzen arteko konparaziorako oinarrizko estrategiak, atzerriko hizkuntzaren eta beste hizkuntza batzuen elementuetatik abiatuta: jatorria eta ahaidetasunak.
6. Ikasteko baliabideak eta informazioa bilatzeko, hautatzeko eta kudeatzeko erabilera komuneko estrategiak (hiztegiak, kontsulta-liburuak, liburutegiak, baliabide digital eta informatikoak, zuzentzaile ortografikoak, etab.)

C. KULTURARTEKOTASUNA

1. Atzerriko hizkuntza, pertsonen arteko eta nazioarteko komunikazio-bide, informazio-iturri eta norberaren aberastasunerako tresna gisa.
2. Atzerriko hizkuntzako hiztunekin edo ikasleekin, zenbait bitarteko bidez, komunikazio-trukeak egiteko interesa eta ekimena, betiere ahoskera, erritmo eta intonazio egokiez, oinarrizko ortografia-konbentzioak errespetatuz eta testuen aurkezpena zainduz.
3. Eguneroko bizitzari, bizi-baldintzei eta pertsonen arteko harremanei buruzko oinarrizko alderdi soziokulturalak eta soziolinguistikoak, generoaren analisitik; oinarrizko gizarte-konbentzioak; hitzik gabeko hizkuntza, hizkuntza-kortesia eta etiketa digitala; atzerriko hizkuntza hitz egiten den herrialdeetako berezko lurralde-banaketa, kultura, ohiturak eta balioak.
4. Hitzezko eta hitzik gabeko hizkuntzaren erabilera diskriminatzaileak hautemateko eta horien aurrean jarduteko oinarrizko estrategiak. *
5. Literatura-testuaren eta irakurketa balorazioa, gozamen-iturri gisa, adierazpen artistiko eta kulturaletara hurbiltzeko eta hizkuntza eta norbera aberasteko.

GIZARTE ZIENTZIAK

A. Egungo munduaren erronkak

1. Informazioaren bilaketa esparru digital eta analogikoetan, informazio horren irakurketa eta balorazio kritikoa eta hainbat formatutan produktu anitzen sorrera, ezagutza lantzeko bide gisa.
2. Geografia aztertzeko teknikak eta metodoak: testuen azterketa, edozein euskarritan adierazitako mapak, eskemak, sintesiak, grafikoak eta irudiak interpretatzea eta prestatzea.
3. Historia-, Arte- eta Geografiaren berariazko lexikoa erabiltzea.
4. Paisaia geografikoak. Erliebearen eraketa eta eraldaketa. Hidrosfera: zikloa, sailkapena eta giza jardueren gaineko eragina. Lurraren mugimenduak eta denborarekin eta klimarekin duten erlazioa. Klimogramak.
5. Tokiko, eskualdeko eta munduko paisaia naturalak: paisaia-motak eta ezaugarriak.
6. Euskal Herriko ezaugarri naturalak (kokapen geografikoa, erliebe-formak, hidrografia, klima eta landaredia) penintsulako eta kontinenteko testuinguruan.
7. Landa- eta hiri-paisaia Euskal Herrian. Egoera demografikoa eta ekonomikoa, eta etorkizuneko arazo eta erronka nagusiak.
8. Gaur egungo munduaren antolaketa politikoa: estatu motak eta gobernu ereduak. Zuzenbide-estatua eta konstituzioren balioak. Demokrazia:

printzipioak, prozedurak eta erakundeak.

9. Gaur egungo gatazka nagusiak. Nazioarteko aliantzak eta erakundeak (NBE, NATO, EB, etab.), bitartekaritza eta bake-misioak. Esku-hartze humanitarioa eta Justizia Unibertsala. Genozidioak eta gizateriaren aurkako krimenak. Gerrak, terrorismoa eta beste indarkeria politiko mota batzuk.
10. Antolakuntza ekonomikoa: baliabide, sektore, eskualde-merkatu eta merkataritza-politiken deskribapena. Potentzia politiko-ekonomikoen nazioarteko harremanak, kolaborazioa eta tentsioak.
11. Aberastasunaren kontzentrazioa eta banaketa. Zergen funtzioa. Bizitzeko gutxienekoaren auzia.
12. Emakumeen eta nesken papera egungo gizarteetan: hezkuntzarako eskubidea, lana eta boterea eskuratzeko aukerak eta haien kontrako diskriminazio-egoerak munduan zehar. Genero-rolak eta horien isla gizartearen eta kulturaren esparru guztietan.

B. Gizarteak eta lurraldeak.

1. Historiaren ezagutza eraikitzeko, ikerketako lan-metodologiei eta -teknikei buruzko sarrera: iturri historikoak, iraganari buruzko ezagutza eraikitzeko oinarri gisa. Eskola historiografikoen teoria eta metodoen arteko kontrastearen zergatia ezagutzea, Historia zientzia gisa eta eskola horien jarraitzaileen ikuspegiak aztertzeari ekiteko.
2. Azalpen historikoaren kausa anitzak. Prozesu historikoetan parte hartzen duten osagai ekonomiko, sozial, politiko eta kulturalen identifikazioa, korronte historiografikoen arabera.
3. Denbora historikoa: Denbora-lerroen eraikuntza eta interpretazioa, prozesu historikoak ulertzeko, linealtasun-, kronologia-, aldiberekotasun- eta iraupen-ikuspuntuen bidez.
4. Gizarte-egituren eboluzioa Historiaurretik gaur egunerarte, hauen antolketa eta prozesu demografiko ezberdinak aztertuz.
5. Antolaketa politiko mota desberdinak Historiaurretik gaur egun arte: oligarkia, erresuma, inperioa, errepublika, diktadura eta demokrazia.
6. Sistema ekonomiko ezberdinak historian zehar, Historiaurretik gaur egunera arte.
7. Arte- eta kultura-adierazpenen esanahia eta funtzioa zibilizazio desberdinetan: Historiaurretik gaur egunera arte. Ondare material eta immaterialarenganako errespetua eta horien babesa eta kontserbazioaren garrantziaz kontzientziatuz.
8. Zientzia, medikuntza eta aurrerapen zientifiko eta teknologikoak Historiaurretik gaur egunera arte: erantzun berriak munduari buruzko galdera nagusiei.
9. Erlijioak antolaketa politiko eta sozialean, boterearen legitimazioan eta identitate erlijiosoen eraketan izan duen zeregina Historiaurretik gaur egunera arte.

10. Emakumeen rol eta egoera ezberdinak historian zehar, baita hauek izan duten papera politika, zientzia eta gizarte arloetan.
11. Iberiar Penintsula eta euskal lurraldeak Historiaurretik gaur egunera arte.

C. Konpromiso zibikoa

1. Giza duintasuna eta eskubide unibertsalak. Haurren Eskubideei buruzko Konbentzioa.
2. Genero berdintasuna. Adierazpen eta jokabide ez-sexistak eta hizkuntzaren erabilera ez-sexista.
3. Toki-ingurunean eta ingurune globalean gaur egun dauden erronken eta arazoen aurrean interesa.
4. Bizikidetza zibikoa eta kultura demokratikoa. Gizarte zibileraren kide izatea eta inplikatzea. Komunitateproiektuetan parte-hartzea.
5. Ingurumen-kontzientzia. Izaki bizidunen eta planetarenganako errespetua eta horien babesa eta zaintza.
6. Natura-, historia-, arte- eta kultura-ondarearen zaintza eta babesa. Euskal Herrian eta Espainian natura- eta kultura-ondarea babesteko legeak.
7. Bizi-zikloak, aisialdiaren erabilera eta kontsumo-ohiturak: egungo eta iraganeko gizarteetako bizimoduetan dauden desberdintasunak eta aldaketak.

KONPETENTZIA ESPEZIFIKOEN AZALPENA

1. Hainbat iturritako informazioa (historikoak eta geografikoak barne) gero eta modu autonomoagoan bilatzea, hautatzea eta kontrastatzea, informazio horren fidagarritasuna eta egokitasuna irakurketa-helburuen arabera ebaluatuz eta manipulazio- eta desinformazio-arriskuak saihestuz; eta informazio hori ezagutza bihurtzea eta komunikatzea, ikuspuntu kritikoa eta pertsonala hartuz eta, aldi berean, jabetza intelektuala errespetatuz.

Informazioa eskuratzeak ez du berez ezagutza bermatzen; izatez, ezagutza ulertu behar da gizarte modernoaren printzipio egituratzaile gisa eta XXI. mendeko erronkei aurre egiteko funtsezko tresna gisa. Horregatik, ezinbestekoa da ikasleek informazioa ezagutza bihurtzeko gaitasunak eta trebetasunak eskuratzea, eta, horretarako, jakitea informazio hori noiz behar den, non bila daitekeen, nola kudea daitekeen eta nola ebaluatu eta komunikatu daitekeen, betiere ikuspuntu kritiko eta pertsonaletik eta jarrera etiko, arduratsu eta errespetuzkoa erakutsiz jabetza intelektualeko lizentzia motekiko eta nortasun digitalarekiko.

Konpetentzia horiek entrenatzea eta erabiltzea funtsezkoa da datuak, edukiak eta jakintzak, hau da, ezagutza, eskuratzeko eta barneratzeko. Horretarako, bilaketa-sistemak, datu-baseak eta baliabide-plataformak ikasleentzat eskuragarri dauden ingurune digitaletan erabiltzearekin lotutako estrategia konplexuak garatu behar dira, dokumentu eta iturri geografiko eta historikoak erabiltzeaz gain. Prozesuak, ulermenezko irakurketarako, iturrien kritikarako, datuen maneiurako eta

metaketarako oinarrizko prozesuak barne hartzen ditu, baita partekatutako informazioa modu eraginkorrean konektatzeko eta antolatzeko estrategia egokiak ere, bai banakako, bai talde lanetan.

Ahalegindu behar da ikasleek —bakarka edo modu kooperatiboan— askotariko informazio-iturri fidagarriak eta seguruak kontsultatzea testuinguru sozial edo akademikoetan, betiere curriculumeko gaiei buruzko edo gaurkotasun sozial, zientifiko eta kulturaleko alderdi garrantzitsuei buruzko ikerketa-lanak edo -proiektuak egin daitezen. Ikerketa-prozesu horiek gero eta autonomia handiagoz planifikatzera eraman behar dute, baita lortutako ezagutzaren dibulgazioaren berezko produkzioen aurkezpenean ezarritako konbentzioak gero eta autonomia handiagoz errespetatzera ere: epígrafe bidezko antolaketa; aipuak, oharrak, bibliografia eta webgrafia jasotzeko prozedurak; eta mezu multimodaletako komunikazio-kodeen konbinazio egokia. Ikaskuntza berriaren hedapenean ezinbestekoa da, halaber, sormena garatzea eta testuingurura egokitzea. Eskolako liburutegia izango da konpetentzia hori eskuratzeko inguruneetako bat —kultura irakurri eta zabaltzeko tokia eta, gainera, ikaskuntzarako sormenezko gunea—.

2. Idatzitako, ahozko testuak eta testu multimodalak ulertzea, interpretatzea eta baloratzea, zentzu orokorra eta informaziorik garrantzitsuena bilduz, igorlearen ikuspuntua eta asmoa identifikatuz eta fidagarritasuna, forma eta edukia baloratuz, ezagutza eraikitzeko, eta askotariko komunikazio-premiei eta -interesei erantzuteko eta gozameneko eta aisiarako aukerak zabaltzeko.

Ahozko ulermenaren estrategien garapenak berarekin dakar komunikazioa asmoen interpretazio-prozesu etengabea dela ulertzea, baita prozesu horretan igorlearen eta hartzailearen arteko ezagutza partekatuek eta testuinguruko elementuek eta elementu kotestualek parte hartzen dutela ere, testuaren esanahiaz harantzago joateko eta testuaren zentzua interpretatzeko aukera ematen duten heinean. Orain dela gutxi arte ahozko komunikazioa beti sinkronoa bazen ere, informazioaren eta komunikazioaren teknologiek komunikazio asinkronoaren aukerak zabaldu dituzte eta komunikazio-ingurune digital publikoetarako sarbidea ireki dute eskolatik. Eskolak hainbat esparrutako berezkoak diren eta ikasleentzat adierazgarriak diren praktika diskurtsibo ugari plantea ditzake eta planteatu behar ditu, gizartean garrantzia duten gaiak eta euskal kultura-ondareko gaiak lantzen dituztenak, hala nola baladak edo abesti herrikoiak.

Ahozko mezuak behar bezala ulertu eta interpretatuko badira, trebetasun espezifikoak eduki beharko dira, eta horiek ere irakatsi eta ikasi beharko dira: edukia aurreratzea, informazio garrantzitsua gordetzea, helburuaren beraren arabera, egitateak eta iritziak bereiztea, edo diskurtsoaren zatien arteko lotura eta esanahi orokorra atzematea edo testuaren fidagarritasuna, forma eta edukia baloratzea. Gizarte-arloari dagokionez, ahozko mezuen interpretaziorako trebetasunak eskolan garatzerakoan, kontuan hartu beharko dira ikus-entzunezko alfabetatze mediatiko espezifikoa eskatzen duten askotariko testu multimodalak, manipulazio- eta desinformazio-arriskuei aurre egin dakien.

Irakurtzeko konpetentzia garatzeak berarekin dakar irakurketaren aurretik, bitartean eta ondoren zabaldu behar diren estrategien ezagutzan eta erabileran ere, neska-mutilak orotariko testuen aurrean irakurle gaitu, autonomo eta kritikoak izan daitezen, testuen kalitatea eta fidagarritasuna ebaluatzen jakin dezaten eta testu horietan beren bizitzako esparru guztietako irakurketa-xedeei erantzun dakien.

Testu bat ulertzeak esanahi du testuaren zentzu orokorra eta irakurketaren helburuaren araberako informaziorik garrantzitsuena jasotzea, informazio esplizitua integratzea eta behar diren inferentziak egitea, betiere testuaren zatien arteko lotura berreraikitzeko, testu horien azpian dagoen komunikazio-asmoari buruzko hipotesiak formulatzeko, eta testu horien formari eta edukiari buruzko gogoeta egiteko. Ildo horretan, komeni da ikasleen irakurketa-prozesuei arreta handia jartzea ikasgelan. Horretarako, kontuan hartu behar da, batetik, irakurleak testuan jasotako gaiarekin izan dezakeen lotura emozionala, eta, bestetik, XXI. Mendeko alfabetatzeak nahitaez barne hartu behar duela Interneteko hipertestuak irakurtzen irakastea. Hizkuntzako klaseetan erabiltzen diren testu idatzien esparruak dibertsifikatu behar dira, eta testu horiekin ikasgelan lan egiteko testuinguru adierazgarriak sortu behar dira, testuen eta proposatutako zereginen konplexutasuna mailakatuz eta osagarritasuna bilatuz (testuen luzera, egitura, hizkuntza, gaia, eta abar hartuko da aintzat). Ezinbestekoa da, beraz, curriculumeko beste irakasgai batzuekin koordinatuta lan egitea, jakintza-arlo bakoitzari lotzen zaizkion diskurtso-generoen berezitasuna kontuan izanik. Horrez gain, beste curriculum-hizkuntzekin koordinatuta ere lan egin beharko da.

3. Idatzizko, ahozko testuak eta testu multimodalak jariotasunez, koherentziaz, kohesioz eta erregistro egokiz sortzea, diskurtso-generoen berezko konbentzioei jarraituz, eta ahozko elkarreraginetan jarrera kooperatiboz eta errespetuz parte hartzea, bai ezagutzak eraikitzeko eta lotura pertsonalak ezartzeko, bai gizarte-testuinguruetan modu aktiboan eta informatuta parte hartzeko, bai komunikazio-eskaera zehatzei modu eraginkortasunez eta sormenez erantzuteko.

Ikasleen komunikazio-konpetentzia garatze aldera, ezinbestekoa izango da ahozko erabilerei arreta jartzea, ikasteko bide zein ezagutza-gai izan behar baitute. Hizkuntzako eta literaturako klaseek testuinguru dibertsifikatu eta adierazgarriak eskaini behar dituzte, esparru publikokoak zein pertsonalak eta/edo etxekoak. Ikasleek hitza hartu ahal izango dute eta beren parekoekin zein pareko ez direnekin hitz egiteko aukera izan behar dute elkarrizketa pedagogikoki bideratuetan eta hizkuntza sexistarik gabe. Bestalde, ezagutzen eraikuntza bultzatu behar dute, hizkuntzaren erabilera formalei eta informalei, bat-batekoei edo planifikatutakoei buruz gogoeta egin dezaten.

Euskara eskola-hizkuntza denez gero, konpetentzia honek garrantzi berezia du Euskara eta Literatura irakasgaian. Irakasgai horrek hainbat egoera sortu eta bultzatu beharko ditu ikasgelaren barruan eta kanpoan, ikasleek elkarreragin ahal izan dezaten, euskarak gizartean duen presentzia sozial txikiagoa konpentsatze aldera. Ez dugu ahaztu behar ikasle batzuentzat ikastetxea dela euskararekin harremana duten gune urrietako bat, bakarra ez bada. Horrenbestez, hizkuntza horren ahozko erabilera formala eta informala bermatzeko eta indartzeko ahaleginak areagotu beharko dira, erabilera hori bizitza sozialera zabal dadin.

Ahozko elkarreraginak honako alderdi hauek eskatzen ditu: hitza hartu eta emateko estrategiak ezagutzea; modu aktiboan eta errespetuz entzuteko jarrerak zabaltzea, erabilera diskriminatzaileak eta sexistak saihestuz; arin, argi eta tonu eta erregistro egokiz adieraztea; eta kortesiako eta elkarrizketa-kooperazioko estrategiak erabiltzea. Ahozko produkzio formalak —monologoan edo elkarrizketan— plangintzarako aukera ematen du, eta, hartara, estrategiak partekatzen ditu idazketa-prozesuarekin. Komunikazio-egoerari —egoeraren formaltasun handiagoa edo txikiagoa kontuan izanik—, solaskideen arteko erlazioari, komunikazio-asmoari

eta komunikazio-kanalei erreparatuta, diskurtso-generoek (zenbait esparrutako berezko komunikazio-praktikak gauzatu dituzten moldeak) diskurtsoa egituratzeko jarraibideak eskaintzen dituzte, baita erregistroa eta hitzik gabeko portaera egokitzeko jarraibideak ere. Informazioaren eta komunikazioaren teknologiek ahozko komunikazio multimodalerako (sinkronoa zein asinkronoa) formatu berriak ekartzen dituzte, eta, era berean, ikasleen ahozko ekarpenak erregistratu ahal izatea errazten dute, testuinguru errealetan heda daitezen eta ondoren aztertu, berrikusi eta ebalua daitezen (autoebaluazioa eta koebaluazioa).

Idazten jakiteak, gaur egun, zenbait euskarritan eta formatutan egiten jakitea eta bizitzan zehar ikastea esan nahi du. Izatez, formatu eta euskarri horietako asko hipertestualak eta multimodalak dira, eta zenbait erabilera-esparrutako berezko idatzizko komunikazio-praktikak gauzatu dituzten «moldeak» ezagutu eta menderatu behar dira: diskurtso-generoak. Hori dela eta, idazmenaren irakaskuntzak/ikaskuntzak ikasgelan arretaz eta etengabe esku hartzea eskatzen du. Idatzizko testu bat egitea lau une, gutxienez, dituen prozesu baten emaitza da, bat-batekotasun handieneko formetan ere bai: plangintza (komunikazio-asmoa eta komunikazio-egoeraren hartzailea eta azterketa zehaztea eta ereduak irakurtzea eta aztertzea), testualizazioa, berrikuspena (autonomoa izan daiteke edo beste ikasle batzuekin batera egindakoa edo irakasleek gidatutakoa) eta azken testuaren edizioa.

Hezkuntzaren esparruan, enfasia jarriko zaie idazketaren erabilerei —apunteak hartzeko eta eskemak, mapa kontzeptualak edo laburpenak egiteko—, sormenezko idazketaren praktikei eta testu akademiko, analogiko eta digitalen idazketari. Testu idatziaren konposizioak hurrengoak hartu behar ditu kontuan: informazioaren aukeraketa eta antolaketa (koherentzia); testuaren zatien eta haien hizkuntza-marken arteko lotura (kohesioa); erregistroaren aukeraketa (egokitasuna); zuzentasun gramatikala eta ortografikoa; eta egokitasun lexikoa. Halaber, erabakiak hartu behar dira idatziaren tonuari buruz, pertsonak (igorlea eta hartzaileak) diskurtsoan inskribatzeari buruz, eta estilo eta hizkuntza ez-sexistari buruz; hortaz, ezin da bereizi hizkuntzaren funtzionamenduari buruzko gogoeta esplizituaren eta erabileretan duen proiekzioaren arteko lotura.

4. Hizkuntzaren egiturari eta haren erabilerei buruzko ezagutza mobilizatzea eta hizkuntza- eta diskurtso aukeraketei buruz gero eta autonomia handiagoz eta terminologia egokiarekin gogoeta egitea, hizkuntza-kontzientzia garatzeko, komunikazio-errepertorioa handitzeko eta ahozko eta idatzizko produkzio-trebetasunak nahiz ulermen eta interpretazio kritikoko trebetasunak hobetzeko.

Hizkuntzaren ikasketa sistematikoa erabilgarria izango bada, batetik, ikasleen konpetentzia metalinguistikoa sustatu beharko du, hau da, ikasleak arrazoitzeko, argudiatzeko, behatzeko eta aztertzeko duen gaitasuna sustatu beharko du, eta, bestetik, hiztunen berezko erabilera errealekin lotuta egon beharko du, testuinguruan kokatutako arlo publiko eta sozialeko zein arlo pertsonal eta/edo etxeko arloko ahozko eta idatzizko testuen bidez. Gogoeta metalinguistikoak ikaslearen intuiziozko ezagutzatik abiatu behar du —hizkuntzaren erabiltzaile den heinean—, eta zubiak eraiki behar ditu, txiki-txikitatik, ezagutza sistematikoarekin, lehenik eskolako errealitatetik hurbilago dagoen hizkuntza komunarekin eta, gero, terminologia espezifikoa pixkanaka sartuz. Gainera, maila morfosintaktikoa, semantikoa eta pragmatikoa integratu behar ditu hizkuntza-formen ikasketan.

Hortaz, gramatikaren ikaskuntzari ekingo zaio ezagutza gramatikal esplizitua eta hizkuntzaren erabilera lotzearen bidetik, betiere gogoetatik abiatuta. Horretarako, hizkuntza-formek diskurtsoan hartzen duten esanahia eta funtzioa behatu behar da, orokortzera eta sistematizaziora iristeko enuntziatuen manipulaziotik abiatuta, edo perpausen arteko kontrastetik, hipotesien eta arauen formulaziotik, kontraadibideen erabileratik edo beste hizkuntza-fenomeno batzuekiko loturatik abiatuta. Azken batean, bizitza osoan zehar garatuko den gogoeta metalinguistikoa eta interlinguistikoa suspertu nahi da, ikasleek hizkuntzari buruz pentsatu eta hitz egin dezaten, betiere ezagutza horrek norberaren produkzioa hobetzeko eta besteen produkzioak hobeto ulertzeko eta modu kritikoan interpretatzeko.

Hizkuntza-errepertorioaren erabilera eta haren funtzionamenduari buruzko gogoeta lotuta daude hizkuntzak eskuratzeko ikuspegi eleaniztunarekin. Ikuspegi eleaniztunaren abiapuntua da ikasleek dakizkiten hizkuntzekin dituzten esperientziak oinarri baliagarriak direla hizkuntza berrien ikaskuntza zabaltzeko eta hobetzeko, eta esperientzia horiek lagungarriak zaizkiela beren hizkuntza-errepertorio eleanitza garatzeko eta aberasteko, baita jakin-min eta sentsibilizazio kulturala zabaltzeko ere. Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzan, ikasleek hizkuntzei buruzko gogoeta horretan sakontzen dute eta beren errepertorio indibidualetako hizkuntzen arteko harremanak ezartzen dituzte; hizkuntza horien arteko antzekotasunak eta desberdintasunak aztertzen dituzte, errepertorioa osatzen duten hizkuntzetako ezagutzak eta estrategiak zabal ditzaten. Horrela, hizkuntza berriak ikastea errazten da eta komunikaziorako konpetentzia hobetzen da. Hizkuntzei eta horien funtzionamenduari buruzko gogoetak berekin dakar ikasleek haien arteko erlazioak ulertzea, eta, horrez gain, hizkuntzaren eta komunikazioaren arloan dituzten indarguneak eta gabeziak identifikatzen laguntzea, norberaren ezagutzez eta estrategiez jabetuta eta horiek esplizitu eginda. Ildo horretatik, berekin dakar, orobat, ziurgabetasunari aurre egiteko trebetasunak eta ekimenaren zentzua eta pertseberantzia garatzeko trebetasunak abian jartzea, helburuak lortu edo erabakiak hartze aldera.

Gainera, hizkuntza bat baino gehiago ezagutzeak aukera ematen du gizartearen hizkuntza-aniztasuna aberastasun-alderdi positibotzat hartzeko. Norberaren hizkuntza-errepertorioan eduki berriak eraikitzeko eta integratzeko gailu eta tresna analogikoak zein digitalak hautatu, konfiguratu eta aplikatzeak erraztu dezake beste hizkuntza batzuk ikastea eta hobetzea.

5. Askotariko lanak, arte- eta literatura-lanak, plazer- eta ezagutza-iturri gisa hautatu, irakurri, interpretatu eta baloratzea, aldez aurreko kultura-esperientziak eta -ezagutzak mobilizatuz, mugimendu eta adierazpen artistiko desberdinen artean loturak ezarriz, kultura- eta arte-ondarea nortasun- eta gizarte-kohesioko elementu gisa ezagutuz, hautemanez eta balioetsiz, norberaren irakurketa-identitatea eraikitzeko, literatura eta artea gozatzeko aukerak zabaltzeko eta literatura-asmoko testuak sortzeko.

Konpetentzia hau garatzeko, aurrerabide planifikatutako bide bat egin behar da. Horretarako, aldian behin eta etengabe irakurri behar da, bai bakarka bai taldean. Horrekin batera, estrategia eta aldamio egokiak erabili beharko dira irakurzaletasuna sustatzeko eta irakurtzeko autonomia konfiguratzeko, bai eta bi ikasturte hauetan aztertutako aldietako artelanak aztertu eta gozatzeko ere.

Funtsezkoa da testu-corpus eta arte-ondare egokia eratzea, ikasleen dibertsifikazio-ohituraren hasierako mailara egokitua, eta, corpus horretan, euskal kultura-ondarearekin zerikusia duten obrak egotea eta emakumezko idazleen presentzia adierazgarria izatea. Corpus hori irakurketa autonomoa eta artea irakurtzeko

eta gozatzeko esperientzia pertsonala aberastea ahalbidetuko duten kalitatezko obrek osatu beharko dute, eta egungo forma artistiko eta literatura-formak —inprimatuak eta digitalak—, baita azaleratzen ari diren kultura-praktikak ere. Horrekin batera, honako jarraibide hauek gomendagarriak dira: erreferente berak dituen irakurle-komunitatea eratzeko lan egitea —zenbait kasutan belaunaldi arteko komunitatea—; pertsona bakoitzari bere intereseko testuak aukeratzen lagunduko dioten estrategiak ezartzea, testuez jabetzea eta irakurketa-esperientzia pertsonala partekatzea; eta askotariko testuinguruak ezartzea, non irakurtzeko arrazoiak agertuko diren, obrei buruzko ikerketa-erronketatik abiatuta. Era berean, modu gidatuan garatu behar dituzte interpretazio-trebetasunak, idazlanaren zentzua bere testu- eta testuinguru-elementuekin lotzeko aukera ematen dutenak, literaturaren kasuan, formalak eta testuingurukoak, artearen kasuan; kultura-mapa eraikitzea; eta irakurritako edo aztertutako lanen eta bestelako arte-adierazpenen artean loturak ezartzea. Kultura-garaiak eta -testuinguruak zeharkatzen dituzten unibertsal tematikoen eta formalen iraupena egiaztatzeak testuarteko ikuspegia lehenestea dakar. Literatura-asmoko testuen sorrera bultzatzeak generoen konbentzio formalak menderatzen laguntzen du.

Hori dela eta, irakurketa autonomoa sustatzeaz gain, beharrezkoa da gelan irakurketa gidatua eta partekatua egitea, ikasleentzat nolabaiteko erresistentzia duten lanak egiteko, baina, irakasleen bitartekotzari esker, lan horiek ez dira soilik gozatuko, baizik eta elementu garrantzitsuez jabetu ahal izango dira. Obra horiek zenbait garai eta testuingurutako testu literario eta ez-literarioek osatutako gaikako edo generoko ibilbideetan sartzen badira, eta testu horien irakurketa konparatua gai, topiko eta forma estetikoen bilakaerari badagokio, ezaugarri garrantzitsuenak bereganatzen lagunduko du, eta gaitasun hori garatzen lagunduko du.

Era berean, beharrezkoa izango da ikasgelako arte-aldien azterketa, irakasleek gidatutako obren azterketa eta ikasleen hurbileko arte-erreferentzia diren lekuetara joatea, baina baita ikasleei bide hori egiten irakastea ere, arte-lanak beren eguneroko bizitzan edo eskolatik urrun egiten dituzten bidaia pertsonaletan ikustean.

6. Denboran zehar gizarte desberdinek izan dituzten erronka nagusiak ezagutzea, gertatutako aldaketen kausak eta ondorioak eta gaur egun konpondu behar dituzten arazoak identifikatuz, ikerketa-proiektuak garatuz eta informazio-iturri fidagarriak erabiliz, errealitatea ulertzeko eta egungo erronken aurrean proposamen alternatiboak aintzat hartzeko.

Gizateriak, bizirauteko baliabideak eta horiek banatzeko modua antolatzetik, gizartean organizatzeko eta parte hartzeko moduari lotutako auzietara, etengabe aurre egin behar die erronkei eta arazoei, bai inguruneari dagokionez, bai bere komunitatearen barruan. Ingurunearekiko elkarrekintzan, gizarte-harremanen antolaketan, boterearen erabileran, eta sinesmen eta adierazpen kulturalen bidez, gizakiak, aipatutako erronka eta arazoen aurrean eman dituen erantzunek, denboran zehar gertatu diren zibilizazioen oinarriak osatzen dituzte.

Guzti hori, proiektu, erronka edo arazoen bidez, banaka zein taldean, ikasteak, aukera ematen die ikasleei, aldez aurretik eskuratutako jakintzak mobilizatzeko, eta bizi diren munduan garrantzi edo interes berezia duten fenomeno, egoera edo gertaerak aztertzeko eta ulertzeko, baita askotariko estrategiak eta trebetasunak abian jartzeko ere. Ikasteko modu horrek, halaber, ikasleei protagonismoa ematen die beraien ezagutzaren eraikuntzan. Zeregin aktiboa abian jarriko dute produktuen sorrera prozesuan, bai azterketa eta ikerketako estrategien bidez, bai irudikapen grafiko, kartografiko eta bisualeko hainbat modu maneiatuz, eta bai komunikabideak zuzen, kritikoki eta eraginkortasunez erabiliz. Metodologiak, era berean, gauzatzen diren produktuei erabilgarritasun-zentzua ematea suposatzen du, alde batetik,

komunitateari eragiten dioten egungo arazoekin haiek lotuz, eta, beste aldetik, aztertzea, ulertzea eta konpromisua eskatzen dituzten arazoak aipatuz. Horrela, iraganeko edo gaur egungo edozein gaik garrantzia hartzen du, errealitatea ulertzen eta egungo erronken aurrean proposamenak eta alternatibak baloratzen laguntzen baitu, Garapen Iraunkorrerako Helburuak lortzea barne.

7. Sistema demokratikoak eta horien oinarrizko legeak eraikitzera —konstituzioak— iritsi arte Historian zehar izan diren antolaketa politiko motak azaltzea, komunitatean bizitzeak berezkoak ditugun betebeharrak eta eskubideak onartuz, herritarren parte-hartzea eta gizarte-kohesioa sustatzeko.

Konstituzioek estatuen elkarbizitza-eredua osatzen duten printzipioak eta oinarriak biltzen dituzte, gure askatasunak eta eskubideak bermatuz, eta, aldi berean, erantzukizun zibila, herritarren ekimena eta gizarte-kohesioa sustatuz. 1978ko Konstituzioa gure iragan hurbileko une jakin baten ondorioa da, demokraziarako Trantsizioarena, baina, zalantzarik gabe, ibilbide luzeago baten jarraipena da, hain zuzen ere, historian zehar gaur egungo sistema demokratikoen eraikuntzara iritsi arte eman diren antolaketa politiko mota desberdinekin lotzen den ibilbidearena. Ibilbide hori ezagutzeak berekin dakartza egungo demokraziarako bidea identifikatzea, memoria demokratikoa eta gure egungo Gizarte- eta Zuzenbide-estatuaren aurrerapen eta lorpen gehienak beren konpromisoaren bidez markatu dituzten pertsona guztien ekarpena ikusaraztea, emakumeek bizitza sozial eta politikoan eskubide osoko herritar gisa parte hartzearen alde egindako borroka kontuan hartuta eta nabarmenduta.

Konstituzioa egungo identitate zibikoaren sinbolo aktiboa da, eta indarrean egotea mehatxatzen duten lege-hausteen aurrean, ikasleen artean zaintza-jarrera sustatu behar du, batez ere askatasunak eta oinarrizko eskubideak erasotzen dituztenen aurrean. Horretaz gain, ezin dugu ahaztu bitartekaritza erabiltzea, edozein gatazkaren kudeaketa baketsua lortzeko, bizikidetza demokratikoa lortzearen parte ere badela.

8. Paisaiaren elementuak eta horiek sistema konplexu natural eta antropikoetan —landakoak eta hirikoak— duten artikulazioa identifikatzea eta aztertzea, baita denboran izan duten eboluzioa ere, eraldaketen kausak interpretatuz eta ekosistemetan dagoen oreka-maila baloratuz, ekosistema horien kontserbazioa, hobekuntza eta erabilera jasangarria sustatzeko.

Paisaiako elementuak eta horien artikulazioa, sistema konplexutan, identifikatzeak eta aztertzeak, aukera ematen die ikasleei euren ingurunea eta horren eboluzioa ezagutzeko eta aztertzeko, paisaien oreka-maila eta arazoak ebaluatuz (biodibertsitatearen galera, lurzoruen higadura, artifizializazioa, etab.). Ingurune naturala kontserbatzea helburua izanda, kausa anitzeko ikuspegiak bai aipatutako guztiaren ulermena bai ikasleen jarrera arduratsua errazten ditu. Bestalde, bizi garen espazioen (natura-, landa- edo hiri-inguruneen) ingurumen-kalitateak guztion oraina eta etorkizuna hainbat zentzutan baldintzatzen ditu. Ondorioz, ikasleek, gure gizartean garapen pertsonalerako eskaintzen zaizkien aukerak baloratu beharko dituzte, baina mugak ere, espazio naturalen mantentzea, bisorkuntza eta zaintza bermatzeko eta hiri handietako kutsadura, landa-ingurunearen despopulazioa eta habitat naturalen jasangarritasuna bezalako arazoak ere aintzat hartzeko.

Konpetentzia honek berekin dakar, halaber, krisi klimatikoaren ondorioen larritasunaz eta izaki bizidun guztion duintasuna errespetatzen duten jokabideak hartzeko

beharraz jabetzea, garapen jasangarria ziurtatzeko eta jarrera aktiboak eta partaidetzakoak sustatzeko asmoz. Eta horri gehitu behar zaio, ingurunea, oro har, hobetzea, bai toki-mailan, bai mundu-mailan, eta baliabideen banaketa justu, bidezko eta solidarioaren alde, zentzu globalean, egitea.

9. Ikasleak beren betebeharrak ulertzea eta arduraz hartzea, beren eskubideak gainerakoekiko errespetuan ezagutu eta erabiltzea, pertsonen eta taldeen arteko tolerantzia, lankidetza eta elkartasuna praktikatzea, elkarrizketan aritzea eta, hala, giza eskubideak finkatzea gizarte plural baten balio komun gisa, eta herritartasun demokratikoa baliatzeko prestatzeko. Nork bere burua erregulatzeko, ikasteko eta bakarka nahiz taldean lan egiteko ohiturak garatzea eta finkatzea, ikasketak eraginkortasunez egiteko beharrezkoa den baldintza gisa eta norbera garatzeko bitarteko gisa. Genero-berdintasuna baloratzea eta sexu, genero, etnia, arraza edo gaitasunen arloko aniztasuna errespetatzea, gizonen eta emakumeen arteko edonolako diskriminazioa dakarten estereotipoak errefusatzeko.

Hezkuntza-sistemak, oro har hartuta, helburua du pertsonek beren kabuz pentsatzea, norberaren ezaugarri indibidualak lantzea —bereziki, autonomia eta erantzukizuna—, autoestimua indartzea, ahalegin pertsonalaren kultura bultzatzea eta besteenganako jarrera positiboak garatzea, zehazki errespetua eta enpatia. Izatea garatuz, halaber, balioetan eta elkarbizitzan oinarritutako prestakuntza eskaintzea da xedea, eta besteekin eta ingurunearekin partekatzea eta elkartasuna sustatzea, ingurumen-, ekonomia- eta gizarte-jasangarritasunaren ikuspegitik, bereziki azpimarratuz bai pertsona edo talde zaurgarrienganako arreta, baita zaintzaren etika modu eraginkorrean gauzatzea ere. Elkarrekin bizitzearen helburua da ikastetxeetan pertsona desberdinekiko esperientzia eta haien arteko errespetu- eta berdintasun-loturen eraikuntza sakontzea eta gatazkak zentzuz konpontzeko elkarrizketarako gaitasuna eta jarrerak garatzea, printzipio demokratikoak eta giza eskubideen errespetua eta bermea oinarri hartzen dituen hezkuntza aplikatuz eta balio eta esperientzia zibikoak landuz. Elkarbizitzak, funtsezko balio gisa, berekin dakar arlo publikoarekiko kezka kontuan hartzea, elkargune eta bizi-garapenerako gune komuna den aldetik, bai eta, bereziki, berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren politikaren oinarri diren ondasun publikoak zaintzea; baina elkarbizitzak, era berean, berekin dakar natura zaintzeko erantzukizunean heztea, jasangarritasunaren eta elkartasunaren ikuspegitik.

Dokumentu ofiziala. Iturria: Hezigunea

CC BY NC SA

Sergio Tejero, Koldo Mitxelena BHIko "BeA" (Berrikuntza metodologikoaren Arduraduna)-(r)en 'KMk',
Creative Commons Aitortu-EzKomertziala-PartekatuBerdin 4.0 Nazioartekoa lizentzia baten mende dago.

Jatorrizko informazioa eta legedia, Hezigunean.